

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Звагельський В. Б. (Суми, Україна), канд. філол. наук;
Камберова Р. (Софія, Болгарія), канд. філол. наук;
Куліш А. М. (Суми, Україна), д-р юрид. наук;
Нестеренко В. А. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Світайло Н. Д. (Суми, Україна), канд. філософ. наук;
Пашин В. П. (Курськ, Росія), д-р іст. наук;
Петрищева Н. С. (Курськ, Росія), канд. іст. наук;
Рамач Я. (Новий Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Хлопова І. Є. (Курськ, Росія), канд. іст. наук.

Видання рекомендовано до друку рішенням вченої ради юридичного факультету Сумського державного університету (протокол № 9 від 03.04.2014 р.)

Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х част. Ч. 2 : у 2-х томах (Суми – Курськ, 18 квітня 2014 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, В. Б. Звагельський, Р. Камберова та ін. – Суми – Курськ : Сумський державний університет, Південно-Західний державний університет, 2014. – Ч. 2, Т. 1. – 200 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, вчених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 861 від 9 грудня 2013 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

На обкладинці: Перший у світі монументальний пам'ятник Тарасу Шевченку. Встановлений у жовтні 1918 р. у м. Ромнах на Сумщині. Скульптор І. П. Кавалерідзе.

© Сумський державний університет, 2014

© Південно-Західний державний університет, 2014

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ СВЯТА МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В БУХАРЕСТІ

У зв'язку з відзначенням 200-ліття від дня народження Тараса Григоровича Шевченка посилюється інтерес до вивчення його життєвого шляху та діяльності. Творча спадщина українського національного вельета досліджується не лише в Україні, але й у багатьох країнах світу. Проте окремі аспекти шевченкіани і до цього часу залишаються невідомими не лише широкому загалу, але й науковцям. Серед них – відзначення так званих Шевченківських свят (днів) міжвоєнною українською політичною еміграцією в окремих країнах. Вони були приурочені до дня народження та роковин смерті поета. Про такі заходи наших співвітчизників згадується у монографіях з історії української еміграції як в Європі взагалі [1-2], так і в окремих її регіонах [3-5] та країнах зокрема [6-7]. Лише в поодиноких статтях висвітлено питання відзначення Шевченківських свят українськими емігрантами у Болгарії [8], Чехословаччині [9] та Югославії [10]. Поза увагою дослідників залишилися заходи у цій галузі української еміграції в Румунії, яка займала проміжне місце між політичними центрами еміграції та її периферійними осередками. У цій країні існували філії всеукраїнських емігрантських організацій та центральна емігрантська інституція, що об'єднувала місцеві громадські організації та регіональні осередки (колонії й групи). Найбільше емігрантів та їх організацій перебувало у Бухаресті. Саме тому автор ставить собі за мету показати заходи української еміграції з відзначення Шевченківських свят у румунській столиці.

Перша світова війна, революційні події 1917-1921 рр. у Росії й Україні та нові суспільно-політичні умови, що склалися із встановленням більшовицького режиму, змусили велику кількість українців залишити Батьківщину. У Румунії українська еміграція сформувалася внаслідок трьох організованих еміграційних хвиль у 1919-1920 рр., рееміграції з Туреччини у 1921-1922 рр. та стихійної локальної хвилі через Дністер під час Голодомору 1932-1933 рр. в УСРР. Ареал розселення української еміграції в країні викристалізувався у 1921-1922 рр. Більш-менш сталим він залишався до кінця міжвоєнного періоду. Основу еміграції склали військові Армії УНР та вояки партизансько-повстанських загонів, які брали участь у збройній боротьбі за незалежність України. До них приєдналися цивільні біженці, які не визнавали більшовицького

режиму та сповідували ідею самостійної України. За різними даними, на початку 20-х рр. ХХ ст. у Румунії кількість українських емігрантів становила 4-5 тис. осіб [1, с.20; 11, с.10]. Провідну роль в їх згуртуванні відіграла Надзвичайна дипломатична місія (НДМ) УНР на чолі з професором Костем Мацієвичем. Завдяки його дипломатичному досвіду, особистим зв'язкам із вищими румунськими урядовцями ставлення місцевої влади до української еміграції в цілому було прихильним. Завдяки НДМ УНР у Бухаресті виникли такі організації, як філія Українського товариства (прихильників) Ліги Націй (ФУТЛН), Союз українських жінок-емігранток, Українське співоче товариство «Дума», Українське ощадно-позичкове товариство «Згода» і, нарешті, Громадсько-допомоговий комітет (ГДК) – центральна емігрантська інституція [12]. Згодом виникнуть й інші українські організації у румунській столиці.

Шевченківські свята емігрантів у Румунії були започатковані ще у травні 1921 р. у таборах для інтернованих українських вояків [3, с.32]. Там це свято відзначали щороку до остаточної їх ліквідації у вересні 1923 р. Завдяки ініціативі ФУТЛН у румунській столиці Шевченківське свято вперше відбулося 18 березня 1923 р. у залі «Айнтрахт». Його програма складалася з трьох відділень. Спочатку професор Замфір Арборе виголосив доповідь румунською й українською мовами про життя та творчість Т.Шевченка, потім вірші поета декламували Дмитро Геродот, Л.Шуляківський та Іван Гайдученко, далі румунська артистка Локустяну й артисти Київської державної опери Ольга Грозовська й Іван Гриценко виконали твори українського композитора Миколи Бойченка під акомпанемент д-ра Л.Іонеску-Вартік та хору Української колонії в Бухаресті. Крім українських емігрантів, на святі були присутні представники дипломатичного корпусу, депутати румунського парламенту, професори місцевих вищих шкіл, члени чеської колонії в Румунії та журналісти [13, арк.3]. Під час заходу поширювалася листівка-пам'ятка з репродукцією портрета Т.Шевченка [14, арк.2; 15, арк.41-41зв], який був виконаний відомим чернівецьким художником Євсебієм Ліпецьким на замовлення К.Мацієвича [16, арк.19; 17, арк.119]. На сторінках місцевих газет були розміщені прихильні замітки про цей захід.

Наступного року Шевченківське свято у Бухаресті відбулося 6 квітня. Цього разу, крім традиційних учасників дійства, виступила відома співачка, артистка Румунської державної опери Олена Драгулінеску-Стінге. Святкова програма складалася з трьох відділень та 18 номерів [18]. Через 1 рік у святі взяли участь румунські й українські актори Олена Мунтяну (меццо-сопрано), Аліса Ніколаеску (сопрано), К.Ксензов (баритон), Г.Дмитрієв (тенор), акомпаніатор на

піаніно Отто Аккерман, декламатор віршів Т.Шевченка Д.Геродот. Виступив також хор під орудою Дмитра Розумієва. Напередодні свята стався прикрий інцидент, коли за три години до початку заходу поліція заборонила виголошувати доповідь *«Про життя та творчість Тараса Шевченка»*. Мотиви заборони були несподівані. Представники влади заявили, що українці хотіли вшанувати якогось більшовицького діяча. З приводу цього Громадсько-допомоговий комітет подав до префекта столичної поліції спеціальний меморандум, в якому зазначив, що заборона реферату базувалася на помилковій і неправдивій інформації [19, с.29].

У березні 1927 р. Шевченківське свято відбулося у залі *«Трансільванія»*. Доповідь про життя та творчість Т.Шевченка виголосив відомий румунський громадський діяч, журналіст Георгій Лунгулеску. Щира, дружня обстановка, що панувала на заході, спонукала лідерів української еміграції та частини румунської громадськості поновити переговори щодо створення українсько-румунського товариства. Про це відповідна постанова була прийнята ще Третьою конференцією української еміграції у 1925 р. Через тиждень після Шевченківського свята відбулося засідання ініціативної групи, на якому схвалили рішення підготувати статут товариства [20, с.29; 21, с.31].

У 1928 р. на Шевченківському святі у залі *«Трансільванія»* традиційно виступили Г.Лунгулеску, а також оперні артисти А.Ніколаєску та Трофимов (баритон), проте з'явився новий номер, що був дуже прихильно сприйнятий учасниками дійства. Це – виступ на бандурі відомого громадського діяча, письменника Ілька Гаврилюка. За 1 місяць до Шевченківського свята у тому самому залі відбулася музична вечірка, під час якої І.Гаврилюк продемонстрував виготовлену українським емігрантом Іваном Усенком оригінальну бандуру. В мозаїчному колі всередині музичного інструменту був зображений великий Тризуб, внизу – кілька портретів історичних постатей, а верхів'я грифа було виготовлене у формі голови козака з довгими вусами та *«оселедцем»*. І.Гаврилюк виконав пісню *«Ой криє, криє та чорненький ворон»* на музику Миколи Лисенка, вальси *«Троянди»* і *«Мрії»* та думу *«Зоре моя вечірняя»* на слова Т.Шевченка [22, с.28-29].

У 1929-1932 рр., незважаючи на економічну кризу, Шевченківськє свята відзначали. У доповіді Василя Трепке *«Життя та діяльність організованої української еміграції в Румунії у 1929-1932 рр.»*, виголошеній на II Конференції Головної еміграційної ради у вересні 1932 р. у Празі, зазначалося, що у щорічних Шевченківських святах брали участь не лише українські емігранти, але й відомі

румунські громадсько-політичні діячі, парламентарії, журналісти та іноземці. *«Свята ці, – зауважував доповідач, – завше притягують до себе численну публіку, служать взаємному зближенню..., а найголовніше – вони завше маніфестують живий український дух і тверду певність щодо досягнення нашого національного ідеалу – УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ»* [23, арк.3].

У цей період зникають старі концертні номери та з'являються нові. Так, у 1930 р. відбулася одноактна вистава (інсценування) *«Шевченко у князів Репніних»* [24, с.44]. Проте у 1932 р. внаслідок безробіття і дорожнечі життя у Бухаресті чимало студентів виїжджало до провінції і тому традиційний студентський хор не взяв участі у Шевченківському святі [25, с.28].

У 1933 р. свято відбулося в одному з найкращих залів румунської столиці *«Лідертафель»*. На заході були присутні міністр Бессарабії Пантелеймон Халіппа, професор університету Сіміон Мехединць, представник Офісу Нансена у Румунії Станіслав Поклевський-Козелл, його секретар А.Савінов, сенатори Володимир Сергій Залозецький-Сас і Денис Маєр-Михальський, депутати парламенту І.Гаврилук і Салакін, примар міста Четатеа-Альба (Аккерман), колишній випускник Київського університету Олександр Арнаутов, керівники чехословацької колонії в Бухаресті Катнер і Фіала, а також члени місцевої станиці *«Вільного козацтва»* на чолі з її отаманом С.Маргушиним. Напередодні та під час свята продавалися виготовлені художником С.Богдановичем кольорові програмки в українському національному стилі з коротким описом життя Т.Шевченка.

Розпочалося свято з доповіді заступника голови ГДК В.Трепке. Потім змішаний хор виконав низку українських народних пісень, співачка Мошинська (сопрано) – пісні *«Три шляхи»*, *«Садок вишневий коло хати»*. Д.Геродот продекламував вірш Т.Шевченка *«Не завидуй»* та вірш Олександра Олеся *«Не нам від сорому горіти»*. Перше відділення свята завершилося виконанням оперних арій О.Грозовською та пісні *«Бандура»* – змішаним хором. У другому відділенні цей хор співав народні пісні, Г.Дмитрієв (тенор) – пісню *«Дивлюсь я на небо та й думку гадаю»*, дуєт у складі Дмитрієва і Рошка (бас) – *«Де ти бродиш, моя доле»*, чоловічий хор – *«Закувала та сива зозуля»*. Студент Кухта продекламував вірш Т.Шевченка *«Якби ви знали, паничі»*, а закінчилося свято танками у виконанні П.Лещенка [26, с.38, 40].

Насиченою була програма Шевченківського свята з нагоди 75-х роковин смерті поета. У заході взяли участь доктори наук В.Трепке та С.Попович, чоловічий і змішаний хори під орудою

С.Левинського, композитор М.Бойченко, оперна співачка Іванна Синенька-Іваницька (сопрано), співак-аматор О.Гишка (баритон), акомпаніатор Стефанія Кімініч, декламатор віршів поета Аріяна Данилюк. Гіпсове погруддя Т.Шевченка для свята виконав доктор наук Юрій Русов [18; 27, с.14-15; 28, с.2].

У зв'язку із здійсненням королем Каролем II державного перевороту внутрішньополітична ситуація у 1938 р. змінилася. У березні були розпущені усі політичні партії, заборонялися будь-які акції проти влади. У таких умовах з ініціативи культурно-спортивного товариства «Буковина» українська громадськість спромоглася організувати лише парастас, який був відправлений 10 квітня у болгарській церкві Бухареста [29, с.55].

Отже, впродовж усього міжвоєнного періоду українська еміграція у Бухаресті, починаючи з появи там у 1923 р. перших громадських емігрантських організацій, влаштовувала Шевченківські свята. Зазвичай їх відзначали спільними зусиллями кількох українських організацій. Дійство відбувалося за певним сценарієм. обов'язковими його елементами були панахида у церкві, виконання румунського й українського національних гімнів або «Заповіту» Т.Шевченка, урочисте засідання (академія) та святковий концерт за участі українських, румунських та іноземних громадських діячів, науковців, літераторів, артистів. Шевченківські свята були засобами адаптації емігрантів до нових умов життєдіяльності та виявом національної ідентичності в іншому етнічному та мовному середовищі.

---

1. Троцинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В.П.Троцинський; Ін-т соціології НАН України. – К.: Інтел, 1994. – 259 с.

2. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття) / В.Піскун / Українське істор. т-во, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Центр українознавства. – К.: МП «Леся», 2006. – 672 с.: іл.

3. Срібняк І. Обезброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921-1924 рр.) / І.Срібняк. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. – 128 с.

4. Павленко М. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умов перебування (1919–1924 рр.) / М.Павленко; Ін-т історії України НАН України. – К., 1999. – 352 с.

5. Срібняк І.В. Українці на чужині. Полонені та інтерновані воїки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919-1924 рр.) / І.В.Срібняк; Київський держ. лінгвістичний ун-т, кафедра історії України та зарубіжних країн. – К., 2000. – 280 с.; XXXIX с.

6. Павленко В. Українсько-болгарські взаємини 1918-1939 рр. / В.Павленко; Ін-т історії України НАН України. – К., 1995. – 224 с.

7. *Козлитин В.Д.* Русская и украинская эмиграция в Югославии (1919-1945 гг.) / В.Д.Козлитин; Харьковский гос. пед. ун-т им. Г.С.Сковороды. – Харьков: «РА», 1996. – 476 с.

8. *Власенко В.Н.* Шевченковские дни украинской политической эмиграции в Болгарии в межвоенный период (по материалам парижского еженедельника «Тризуб») / В.Н.Власенко // Сумський історико-архівний журнал. – Суми, 2012. – № 18-19. – С.18-24.

9. *Карась Г.В.* Шевченківські святкування української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині / Г.В.Карась // Прикарпатський вісник НТШ: Слово / Наукове т-во ім. Шевченка; Івано-Франківський осередок. – 2010. – № 2 (10). – С.13-23.

10. *Власенко В.Н.* Шевченківські свята міжвоєнної української еміграції в Югославії (за матеріалами паризького тижневика «Тризуб») / В.Н.Власенко // Величина малих язичких, књижевних, культурних и историјских традицијах [Електронски извор]: зборник радова. – Нови Сад: Филозофски факултет, 2012. – С.95-105.

11. *Лівицький М.А.* ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками / М.А.Лівицький. – Мюнхен; Філадельфія: Вид-во Укр. інформ. бюро, 1984. – 72 с.

12. *Власенко В.* Надзвичайна дипломатична місія УНР у Румунії – організатор громадсько-політичного життя української еміграції / В.Власенко // Сумська старовина. – 2008. – №25. – С.76-84.

13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО), ф.4465, оп.1, спр.157.

14. Центральний державний архів зарубіжної україніки, ф.1, оп.5, спр.18.

15. Государственный архив Российской Федерации, ф.Р-7440, оп.1, д.28.

16. ЦДАВО, ф.3696, оп.2, спр.259.

17. ЦДАВО, ф.4465, оп.1, спр.9.

18. Národní archiv České republiky, f. Ukrajinské muzeum v Praze, carton 81, inv. №964/1 Ševcenkovy oslavy, pozvánky, programu.

19. Хроніка. В Румунії. Д.Г. Свято Шевченка в Букарешті // Тризуб. – Париж, 1926. – №28. – С.29-30.

20. Хроніка. В Румунії. Свято Тараса Шевченка // Тризуб. – Париж, 1927. – №9. – С.29.

21. Хроніка. В Румунії. Товариство українсько-румунського зближення // Тризуб. – Париж, 1927. – №20. – С.31.

22. Хроніка. В Румунії // Тризуб. – Париж, 1928. – №11. – С.28-29.

23. Централен държавен архив на Република България, ф.1717К, оп.1, а. е.459.

24. Хроніка. В Румунії. Свято Шевченка в Букарешті // Тризуб. – Париж, 1930. – №16-17. – С.44.

25. Хроніка. В Румунії. Підготовка до свята Тараса Шевченка // Тризуб. – Париж, 1932. – №10. – С.27-28.

26. Хроніка. В Румунії. Д.Г. Свято Тараса Шевченка в Букарешті // Тризуб. – Париж, 1933. – №30-31. – С.38-40.

27. Хроніка. В Румунії. В. 75-та річниця смерті Т. Шевченка в Букарешті / / Тризуб. – Париж, 1936. – №19. – С.14-15.

28. Свято Тараса Шевченка в Букарешті // Український тиждень. – Прага, 1936. – Ч.11 (169). – С.2.

29. Шевченкова річниця в Букарешті // Тризуб. – Париж, 1938. – №17-18. – С.55.